

ANNA-MARIA ÅSTRÖM

Krig och konflikter

Detta nummer av Budkavlen behandlar krig och konflikter med hjälp av etnologiska och folkloristiska metoder. I fokus står framför allt andra världskriget och dess följder för Finlands del. Det är "barnbarnsgenerationens" forskare som tagit upp ämnet ur olika synvinklar och med olika material. Främst analyseras individens upplevelse av kriget och också kriget ur den synvinkel som individer tillhörande den svenskspråkiga befolkningen hade. Så är t.ex. evakueringen av det svenskspråkiga Porkalaoområdet i närheten av Helsingfors och händelser vid Hangöfronten 1941 utgångspunkter för två av artiklarna. En sista artikel tar fasta på finländska administratörer i Alaska på 1840- och 1850-talen och deras bemödanden att hålla sig utanför konflikter med indianerna och att förhindra eller förmildra konflikterna bland olika stammar.

Ändå viktigare har det för forskarna varit att syna mera allmängiltiga frågor som vad det inneburit att vara tvungen att döda trots att detta är något av det största brottet och helt går emot det civila livets etik, att vara tvungen att utstå outhärdliga situationer och att vara tvungen att leva med dem.

Artiklarna tar också upp hur man ofta skapat sig en fatalistisk grundsyn vad gällt ens eget överlevande och hur kamratskapet bland soldaterna och kontakten till familjen inneburit möjligheter att dela eller åtminstone stå ut med krigets fasor. Att stereotypiskt tänkande gentemot fienden förekommit är att vänta och detta har också kunnat fungera som ett stärkande av den egna gruppen. Samtidigt blir ofta olika roller människor har i krig stereotypiserade och ett helt typgalleri kan sättas upp, där olika karaktärsdrag och beteendemönster bildar utgångspunkten.

I artiklarna används teorier om coping, dialogisk kommunikation och actor-network-teorin. Teoretisk tänkande om platsens betydelse och identitet genomsyrar dem alla. När det gäller materialet, i huvudsak intervjuer, men också brev och dagböcker, är det att märka att man i samtliga artiklar står inför en triad av relationer. Också när det gäller intervjuerna som försiggår mellan två parter - i breven är det ju uttryckligen fråga om en tvåpartsrelation - ställer de folkloristiska forskarna sig själva under lupp och analyserar vad som sker i intervjun. Det är forskaren som förmår distansera sig och se samspelet i intervjun, som kan få ut det mesta av den. Här är det inte bara fråga om det som sägs, utan hur det sägs och vilka känslor som är involverade. Också i analys av brevskrivning är det fråga om att analysera hur man handskats med det osägbara och i vilken mån brevskrivarna kunnat och velat förmedla sina känslor på ett öppet sätt. Därmed visar samtliga artiklar på den svåra balansgången en forskare har att gå, nämligen förmågan att distansera sig från materialet för att se underliggande strömningar och samtidigt bevara den mänskliga tråden till och inför sagesmännen. När det gäller krigsupplevelser blir detta särskilt angeläget.

I de två första artiklarna av *Carolina Holmqvist* och *Sonja Hagelstam* kontrasteras upplevelser av kriget som dels något man varit tvungen att behandla men också att distrahera sig ifrån i ett långt liv, med de omedelbara händelserna på fronten, som rapporteras hem i krig. I det första fallet är det fråga om en djupintervju med en över nittioårig f.d. soldat, och i det andra om brevskrivning mellan frontmän och deras närmaste. I vardera fallet hamnar också individen i inre konflikter: hur skall man

behandla det att man överlevt, medan många kamrater dött: här ser fatalism eller tro på ödet inte ut att helt hjälpa i efterskott. I kontakten hem gäller det att sova intryck för att inte förskräcka, men också att hålla inne vissa konflikter. Artiklarna har intressanta beröringspunkter som har med bemästrandestrategier att göra.

Följande två artiklar tar upp hur man med hjälp av att dela in världen i en god och sämre sida kan stärka sitt eget förhållningssätt och sin upplevelse av sig själv. *Sonja Harju* behandlar hur uppfattningen om ryssarna som belägrade Porkkala, kunnat användas för att visa sig själv i ett skötsamt ljus. Genom ett stereotypiskt tänkande och genom att ge ryssarna vissa ytterst negativa epitet, hävdade man sin uppenbara rätt att sköta den nedärvda jorden, hembygden, när man väl fått den tillbaka. Här är det att märka att stereotypiskt tänkande i allmänhet nog har en koppling till någon aspekt av stereotypiserade gruppers beteende. I och med att också byggnation och kulturlandskap här tas upp till behandling, får berättelserna en stark förankring i upplevelsen av miljön och det helt konkreta. *Sofie Strandén-Backas* artikel rör sig däremot på ett abstrakt plan. Ur folkligt berättande om krig, som hon själv samlat i ett stort antal intervjuer, konstruerar hon vissa återkommande typfigurer för olika personkaraktärer. Dessa kan också indelas i positiva och negativa typer, som ofta faktiskt har sin motbild, så att typfigurerna också bildar en slags motparter gentemot varandra. Då är det att märka att också den egna frontens typer uppvisar både goda och sämre karaktärer, medan fiendetyperna oftast men inte alltid ges negativa förtecken. *Sofie Strandén-Backa* hävdar att dylika typfigurer också kan konstrueras för andra situationer än krig. Deras uppgift är att verka som undervisande material och fungera som olika rollmodeller och personrepresentationer som visar att olika värderingar och beteenden är mera moraliska än andra.

Den sista artiklen av *Marcus Lepola* för oss tillbaka i tiden och till Alaska och tar upp ock-

så sådana frågor som hur olika kontrahenter i konflikter är beroende av den position de har också i ett ekonomiskt bytesförhållande med varandra. Samtidigt pejas i postkolonialistisk anda de föreställningar som kolonialister och koloniserade hade om varandra. I artiklen hävdas att de finländska kolonialisterna, av vilka två var framträdande guvernörer, i viss mån företrädde ett mera relativistiskt synsätt på indianerna i Alaska än deras ryska medbyråkrater. Delvis kunde detta bero på att man var delaktig i samtida debatter på hemmaplan i tidningar i Finland, vilka nyfiket och rätt nyanserat granskade förhållandena i denna då ryska koloni. Delvis kan detta förklaras med en vana att handskas med situationer med olika språkgrupper och kulturer såsom hemma i Finland.

Kasper Westerlund bidrar med en bibliografisk förteckning över Kim Montins skrifter. Då Sjöhistoriska institutet i år firar sitt 75-årsjubileum faller det sig naturligt att i Budkavlen publicera denna förteckning.

Budkavlen står sedan två år öppen även för artiklar på de andra nordiska språken. Vi inbjuder härmed till en nordisk debatt om frågor som är angelägna för dagens etnologer och folklorister.

War and conflicts

This issue of Budkavlen addresses war and conflict with the aid of ethnological and folkloristic methods. The focus is mainly on World War II and its implications for Finland. It is the researchers from the "generation of great-grandchildren" that have taken up the subject from various points of view and using different methods. It is foremost the individual's experiences of war that are analysed from the viewpoint held by those individuals who belonged to the Swedish speaking population. Therefore, for example, the evacuation of the Swedish speaking Porkkala district, in the vicinity of Helsinki, and the events that took place on the Hangö front in 1941, are the starting point for two of the articles. The final article concen-

trates on the Finnish administrators in Alaska in the 1840s and 1850s, and their endeavours to stay out of the conflict with the Native Americans and to prevent or mitigate the conflicts between the different tribes.

Of even greater importance for the researchers has been the issue of investigating more universal questions such as what it meant to be forced to kill, despite this being something that is the greatest crime completely against the ethics of civilian life; of being made to endure intolerable situations and then having to live with them.

The articles also discuss how the individuals often created a fatalistic perspective with regard to their own survival, and how the camaraderie among the soldiers and the contact with families brought opportunities to share or at least endure the horrors of war. That stereotypical thinking occurred towards the enemy was to be expected, and such thinking also functioned as a means of strengthening group identity. At the same time, the different roles individuals took in war were often stereotyped and an entire gallery of 'types' can be established, with a starting point in various traits and behavioural patterns.

The articles use theories on coping, dialogic communication, and actor-networking theory. All the theoretical thinking in the articles is pervaded by the significance of location and identity. With regard to the material, principally in the interviews, but also in the letters and diaries, it can be noticed that in every article one is faced with a triad of relationships. In addition, with regards to the interviews that take place between two parties – in the letters it is explicitly a question of a two party relationship – the folklore researchers put themselves under scrutiny and analyse what takes place in the interview.

It is the researcher who is able to create a distance for themselves, and able to see the interaction in the interview, who can obtain the most out of them. Here it is not just a question of what is being said, but how it is said and

which emotions are involved. In addition, in the analysis of the correspondence, it is a question of how things that cannot be said are dealt with, and to what extent the letter writers could and wanted to convey their feelings in an open manner. Thus all the articles illustrate the difficult balance researchers must undergo, namely the ability to distance themselves from the material in order to see the underlying trends while also maintaining a human aspect in front of the interviewee. With regard to war experiences this is especially important.

In the first two articles by *Carolina Holmqvist* and *Sonja Hagelstam* experiences of war are contrasted as on the one hand something that an individual is forced to deal with at the time but also separate themselves from during the rest of their life; and on the other hand with the experiences of the immediate events at the front, which were reported home from the war. In the first case, it is a question of an in depth interview with a ninety-year old former soldier, and in the second, letters that were written between men at the war front and their families. In both cases, the individuals also find themselves with an inner conflict: how to cope with the fact that they survived, while many of the comrades died. Here fatalism or a belief in fate does not seem to help entirely. In the contact with home there was a need to filter impressions in order not to terrify, but also keep to one's self certain conflicts. The articles have interesting similarities that has to do with the coping strategies.

The following two articles discuss how, by means of dividing the world into a good and bad side, one's own attitudes and sense of self can be strengthened. *Sonja Harju* discusses how the perception of the Russians who laid siege to Porkkala, could be used to show one's self in a better light. Through stereotypical thinking and by giving the Russians extremely negative epithets, the Finns obvious right to tend their hereditary land and native home was asserted, when it was returned. Here it can be noted that stereotypical thinking, in general, is

linked to some aspects in the group behaviour of those being stereotyped. By also dealing with buildings and the cultural landscapes the stories can be seen as deeply rooted in experiences in the immediate surrounding and a very concrete reality.

Conversely *Sofie Strandén-Backa's* article touches upon a more abstract level. From popular narratives of war that she herself has collected from interviews she constructs certain recurring type figures for various personal characteristics. These can also be divided into positive and negative types, which often in fact have their counterparts, so that the type figures also create a kind of interface with each other. Here it can also be noted that these interfaces also show good and bad types, while the enemy types are mostly although not always given negative connotations. *Sofie Strandén-Backa* argues that such type figures can also be created for situations other than war. Their task is to serve as teaching material and function as various types of role models and personal representations to show that some values and behaviours are more moral than others

The last article by *Marcus Lepola* takes us to Alaska, and back in time, and also addresses such questions as how various contracting par-

ties in a conflict are also dependent for the position they hold on economic trade with each other. At the same time the article investigates, in a spirit of postcolonial theory, the attitude that the colonialists and the colonised had towards each other. The article argues that the Finnish colonists, two of whom were prominent governors, to some extent represented a more realistic approach to the Native Americans in Alaska than their Russian colleagues. This could partly depend on the current debates taking place in newspapers in their homeland, which with curiosity and a nuanced interest were examining the relationships in the then Russian colony. It could also partly be explained by the fact that the governors were used to dealing with situations involving different language groups and cultures at home in Finland.

A bibliography of ethnologist *Kim Montin's* publications 1976-2004 is assembled by *Kasper Westerlund*.

Budkavlen has now been open for two years to articles in other Nordic languages. We therefore invite everyone to a Nordic debate on issues of concern for today's ethnologists and folklorists.

Temat för *Budkavlen* 2012 är *Fritid och Vardag*. Enligt tidtabellen för tidskriftens refereeprocess skall artiklarna vara redaktionen tillhanda före sista mars 2012.

Se Vägledning till författare.